

Dr GAVRO PERAZIĆ: „*Međunarodno ratno pravo*”

(Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd 1986)

Drugo dopunjeno izdanje »Međunarodnog ratnog prava« prof. dr Gavra Perazića nesumnjivo je obogaćeno novim institutima međunarodnog ratnog prava, posebno novim shvatanjima, i analogno-pravnim tumačenjima davnašnjih instituta ratnog prava. Naravno, tome je doprinelo i vreme od dve decenije, koje je proteklo od prvog izdanja, kao i izvestan uspeh koji je postigla međunarodna zajednica u rešavanju nekih instituta međunarodnog prava koji su u vreme izdanja knjige bili još pravno neregulisani /definicija agresije, ozakonjenje antikolonijalnih i oslobodilačkih ratova/.

Knjiga sadrži dvanaest glava i indeks imena i pojmova /na kraju knjige/, a veoma je pohvalan napor autora da na početku svake glave ukaže na literaturu koja je relevantna za određenu tematsku oblast.

Autor je već u prvoj glavi, *Pojam, karakter i izvori međunarodnog ratnog prava*, koja ima uvodni karakter, bio u dilemi da li da ostane pri tradicionalnom nazivu »Međunarodno ratno pravo«, ili da ga zameni nazivom »Pravo oružanih sukoba«. Tu dilemu je uspešno razrešio ostajući pri nazivu koji je usvojio u prvom izdanju knjige, i to ne zbog robovanja tradicionalizmu već stoga što je za to pronašao i naučno opravdanje, budući da je rat još uvek stvarnost savremenog sveta sa svim svojim posledicama /vojnim i drugim/. Osim toga, autor je atributom »međunarodno« uspešno diferencirao tu disciplinu od retkih propisa za koje je ovlašćena svaka

država u ratnom stanju, a što ostaje u domenu njenog unutrašnjeg pravnog sistema.

I pored teškoća u poštovanju normi međunarodnog ratnog prava u oružanom sukobu, posebno sada kada je fizionomija rata znatno drugačija od one u vreme usvajanja pravnih normi za regulisanje rata, kada je, u stvari, svaka država i imala pravo na rat */ius ad bellum/*, autorovo je čvrsto stanovište da prekršioci prava ne ostvaruju novo pravo, te je odlučan u smanjivanju zahteva »vojne potrebe« na meru koja pravno odgovara tom fenomenu kao imperativu svake zaraćene strane. U vezi s tim, prof. dr Milan Bartoš, u predgovoru prvom izdanju ove knjige, s pravom podvlači: »Naša publika sa nestrpljenjem čeka pojavu ovog dela. Smatramo da se ono odlikuje savesnim konsultovanjem izvora, pravilnom selekcijom onoga što je najvažnije, jasnim i preciznim izlaganjima, uočavanjem tendencija ali i čuvanjem od mešanja pravnog i nepravno, i naročito dinamičkim posmatranjem sistema normi međunarodnog ratnog prava« /str. 11/.

Raznovrsna nastojanja i mukotrpan put svetske zajednice ka tome da na pravnom planu isključi rat iz života društva, čime se autor bavi u drugoj glavi, *Rat i međunarodno pravo*, dovode do Povelje Ujedinjenih nacija koja zabranjuje ne samo rat već i svaku »pretnju i primenu sile« u međunarodnim odnosima. Ali, blokovske i druge podeljenosti i suprotnosti savremene sveta uslovile su flagrantno kršenje te antiratne norme Povelje UN. Zato je, uostalom, i potrebno ratno pravo. Mehanizam koji je, u vezi sa tim, Poveljom predviđen autor realno objašnjava, uz jasnu naznaku da su velike sile, kao glavni protagonisti blokovske polarizacije, umnogome zloupotrebile svoju poziciju u tom mehanizmu koristeći pravo veta.

Različiti oblici primene sile koji su evidentni u savremenoj međunarodnoj zajednici, počev od otvorenih agresija, »pozvanih« ili »nepozvanih« intervencija i dr., detaljno su razmotreni u radu prof. Perazića. Na osnovu iskustva, praćenja i proučavanja raznih oružanih sukoba, kao i naučne literature u kojoj su ti sukobi obrađivani, autor deli te oblike primene oružane sile na razne kategorije. Tako u trećoj glavi, *Primena oružane sile u međunarodnom pravu*, nalazimo, pre svega, deobu na pravno nedozvoljenu i pravno dozvoljenu upotrebu oružane sile. U pravno nedozvoljenu spadaju: agresija, oružana intervencija i oružana represalija, a u pravno dozvoljenu: samoodbrana i kolektivna odbrana.

Čvrsto zauzimajući stav da pravo ne može praviti diskriminaciju u osudi agresije i oružane intervencije, autor naglašava da u drugoj vrsti primene oružane sile ne treba imati nikakve rezerve, što se zapaža u delu zapadne literature, kada se radi o intervenciji »po pozivu«. Samo intervencija /kolektivna/ u službi mira, koja je ozakonjena Poveljom UN, može biti zakonita. Budući da se u jednom oružanom sukobu strane u sukobu često pravdaju korišćenjem prava na samoodbranu, autor je, pravnim argumentima, suptilno obrazložio osnovne attribute samoodbrane žrtve agresije koja je, u odgovoru na agresiju, upotrebila oružanu silu.

Obrazlažući institucije međunarodnog ratnog prava koje se primenjuje u toku ratnog stanja, *Početak, tok i pravne posledice ratnog stanja* /glava IV/, počev od objave rata ili napada bez objave rata /što je danas pravilo/ do okončanja ratnog stanja i kapitulacije, autor je, pored već davno regulisanih i poznatih pravila ratovanja, analizirao početak ratnog stanja u praksi, a posebno implikacije ratnog stanja u okolnostima vojnokoalicionog rata. Takve situacije su ga navele na zaključak da pojedinačno ratno stanje sa nekom članicom koalicije ne mora automatski biti i ratno stanje sa celom njenom koalicijom sve dok druge saveznice ne očitaju to stanje.

Već davno je ustanova vojne kapitulacije našla mesto u pravilima međunarodnog ratnog prava, a u doktrini veoma mnogo obrađivana. Na osnovu upoređenja međunarodnopravnih rešenja i nacionalnih propisa o kapitulaciji autor je zaključio da je nacionalni propis u tom pogledu autonoman, te da nijedno pravilo međunarodnog prava ne krši nacionalni zakonodavac koji je isključio, odnosno zabranio kapitulaciju svojim oružanim snagama. To je prihvatio i jugoslovenski zakonodavac, ali i ne samo on. Zato u jugoslovenskom sistemu opštenarodne odbrane, nacionalnopravna norma o zabrani kapitulacije potpuno odgovara međunarodnom pravu.

Osim razmatranja klasičnih kategorija »Ratište« i »Vojišna teritorija«, u petoj glavi, *Područja ratnih operacija i oružane snage*, posebno je značajno tumačenje »Strane u sukobu« i pravni pojam legitimnog borca. Uspesi koji su na međunarodnopravnom planu postignuti u ozakonjenju raznih vrsta ratnika, posebno od drugog svetskog rata, koji se javljaju kao borci za oslobođenje od kolonijalizma, okupacije, protiv rasističkih režima i strane dominacije, a koji su prihvaćeni u Dopunskim protokolima iz 1977. godine, uz ženevske humanitarne konvencije iz 1949. godine, novina su u radu u odnosu na prvo izdanje toga dela. To je i razumljivo, jer su tek od nedavno *expressis verbis* ta ozakonjena uvedena u pravni sistem međunarodnog prava. To je novina u međunarodnom pravu, kojom je pojam ratujuće strane i zakonitog ratnika znatno proširen, i objektivna doprinos borbi potlačenih naroda protiv kolonijalizma, nezakonite okupacije i dominacije.

U opštenarodnom odbrambenom ratu kakav bi vodile zemlje sa malom oružanom silom protiv nadmoćnijeg neprijatelja stiču se okolnosti koje, prema međunarodnom pravu, agresoru — invazoru ne dozvoljavaju mogućnost da se sa takvim borcima bezobzirno obračunava, a narod koji je rešen da brani zemlju dobija priliku da optimalnim formama borbe uspešno pruža otpor neprijatelju u samoodbrani.

Autor je u šestoj glavi, *Sredstva i način vođenja rata*, posvetio dužnu pažnju pravnom regulisanju sredstava i načina borbe. Taj problem već odavno okupira svetsku zajednicu i veoma je akutan. Strahote koje izazivaju sredstva za masovno uništavanje (termo-nuklearna, biološka, hemijska i druga oružja), koja se gomilaju u ratnim arsenalima, čine rat posebno besmislenim. Zbog nepostojanja izričitih pravnih normi o zabrani upotrebe nuklearnog oružja autor

s pravom zaključuje da se načela međunarodnog prava i već postojeći propisi za neke vrste tog oružja moraju uzeti u obzir radi osude njihove upotrebe, jer zaraćenim stranama nije dozvoljeno neograničeno korišćenje sredstava i načina vođenja rata.

Sa aspekta opštenarodne odbrane to je veoma značajno, budući da ćemo eventualni opštenarodni odbrambeni rat voditi na sopstvenoj teritoriji. Stoga je u interesu svih pripadnika snaga opštenarodne odbrane da se pridržavaju pravila ratovanja, jer bi, u protivnom, i oni i stanovništvo bili žrtve agresorovih protivpravnih metoda i sredstava ratovanja. Takvi borci, objektivno, ne mogu kršiti odnosna pravila o sredstvima rata, jer će invazor na teritoriju žrtve napada dovesti vojne jedinice i izgraditi vojne objekte koji su zakoniti cilj napada pošto su ti objekti i lica čisto vojni ciljevi.

Iskustva sa zaštitom žrtava rata (glava VII, *Ženevske konvencije iz 1949. godine o zaštiti žrtava rata*) navela su međunarodnu zajednicu da upotpuni ta pravila sadržana u starim ženevskim konvencijama (Dopunski protokoli I i II iz 1977), jer je i posle drugog svetskog rata bio žalostan status tih žrtava, s obzirom na to da su agresori i kolonijalne sile svoje protivnike smatrali nezakonitim ratnicima, ili da je oslobodilački rat još uvek stvar unutrašnjeg, a ne međunarodnog prava. Otpor koji je organizovan okupatoru tokom drugog svetskog rata posebno je uslovalo divljački obračun okupatora sa takvim borcima. To je osetila i Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, a sve se, zajedno, odrazilo na usvajanje ženevskih konvencija 1949. godine, kojima se pridružio i kodeks pravila o Dopunskim protokolima (I i II) iz 1977. godine. Jugoslavija je u izgradnji tih humanitarnih pravila aktivno sudelovala, što je bilo logično budući da jugoslovenski borci NOR-a u vezi sa tim imaju svetle tradicije. Iako se okupator zločinački odnosio prema njima i drugim žrtvama rata, Vrhovni štab NOV i POJ i niže komande su već na samom početku oružane borbe izdavale oštra naređenja za poštovanje pravila međunarodnog ratnog prava. Vrhovni komandant Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, drug Tito, povodom četničkih zločina, u naređenju štabovima partizanskih odreda od 8. novembra 1941, pored ostalog, istakao je: »Pod pretnjom kazne smrti zabranjuje se odgovarati na te zločine sličnim protumerama koje nisu dozvoljene u partizanskim redovima... Naše vojne partizanske jedinice dužne su više od svih strogo da poštuju ratnička pravila«. To je bilo shvatanje pravne svesti Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, koja je sastavni deo tradicija oslobodilačke borbe jugoslovenskih naroda.

Posebno je originalna osma glava knjige — *Invazija i okupacija*. Posežući još za starom dokumentacijom haških konferencija mira iz 1899. i 1907. godine, prof. Perazić je smatrao potrebnim povlačenje granice između invazije i okupacije, odnosno kad prestaje jedna da bi otpočela druga. Pri tome, veoma suptilno izvodi zaključke o tri značajna uslova okupacije: a) faktičkom stanju; b) uspostavi okupatorske vlasti, i c) da je okupator u stanju da održi tu vlast. Upoređujući jugoslovensku ustavnu normu o zabrani okupacije i

njenog priznanja sa tim međunarodnopravno konstitutivnim elementima okupacije, izvodi zaključak da samo faktičko zauzimanje teritorije nije dovoljno, jer treba sva tri uslova da budu ispunjena. U eventualnom opštenarodnom odbrambenom ratu naša vlast bi nastavila da deluje na toj teritoriji, te okupator ne bi mogao da uspostavi svoju. Usled toga, privremeno zaposednuta teritorija, prema autoru, nije sinonim okupirane, već invazione teritorije, odnosno to je deo ratišta na kome ne važe pravila o okupaciji. Takva pravična razmatranja znalački je potkrepio činjenicama, pa je zato, u obrazloženju o dodeljivanju Nagrade »22. decembar« iz oblasti društvenih nauka u 1986. godini, za tu knjigu s pravom rečeno: »Upravo profesoru Peraziću pripadaju nesporne zasluge za razvoj teze da je uspešno nastavljanje borbe i otpora na privremeno zaposednutoj teritoriji u pravom smislu negacija okupacije«. Jer, pravo je svake države da reguliše svoj odbrambeni sistem kako joj to odgovara u korišćenju svog neotuđivog prava na samoodbranu. Posebno stoga što je agresija zločin u međunarodnom pravu i novi propisi u međunarodnom pravu su ozakonili znatno širi krug i ratnih situacija i boraca koji se javljaju u otporu agresoru.

U glavi IX, *Pravno regulisanje pomorskog rata i glavi X, Pravila vazdušnog rata*, autor korektno interpretira poznata pravila ratnog prava, jer su pravila pomorskog rata već davno kodifikovana, a vazdušnog, kao posebnog, još znatno nedostaju. Stav doktrine za vazdušni rat inače je oslonjen na neke pokušaje u istoriji koji su učinjeni na pravnom planu /Nacrt pravila 1922/ ili na principe analogije sa pomorskim i kopnenim ratom.

U jedanaestoj glavi, *O neutralnosti u međunarodnom ratnom pravu*, vredno je zapaziti, šta se inače nalazi u mnogim udžbenicima, da je ta ustanova znatno evoluirala u odnosu na svoj klasični pojam stoga što su ratovi postali koalicioni. Ali, i zato što se ozbiljno može postaviti pitanje da li je stroga neutralnost saglasna sa članstvom u Ujedinjenim nacijama i obavezan koju država članica ima u slučaju akcija koje Savet bezbednosti preduzima za održanje mira.

Završna glava /XII/ — *O sankcijama u međunarodnom ratnom pravu*, na osnovu iskustava iz dva svetska rata, realan je prikaz sadašnjeg stanja. No, bez obzira na suđenja pred međunarodnim vojnim sudovima posle drugog svetskog rata, i sada ima zločina koje bi trebalo suditi kao one u Nirnbergu i Tokiju. Na tim suđenjima, primećuje autor, pobeđenima je prvi put u istoriji suđeno za zločine na tako jedinstven način. Pri tome nije veliki optimista da se mimo toga može ugraditi nešto više u skoroj budućnosti, jer će borbe za uspostavljanje međunarodnog krivičnog suda, kao stalne sudske instance, duže potrajati. Značajne su ipak norme o nezastarevanju ratnih zločina sadržane u konvenciji koju je usvojila Generalna skupština UN 1968. godine, jer ratni zločinci ne mogu računati na spokojstvo s obzirom na to da će ih kazna čekati dok su živi.

Iz navedenog proizlazi da se radi o vrednom delu kojim je autor značajno doprineo nauci međunarodnog prava. Zato ovu knjigu svesrdno preporučujemo vojnim starešinama i drugim pripadnicima oružanih snaga, kao i svima onima koje zanima ta tematika.

Pukovnik
dr MILAN VUČINIĆ

SUMMARY

Prof. dr Gavro Đ. PERAZIĆ: »MEĐUNARODNO RATNO PRAVO«
(INTERNATIONAL WAR LAW)
(Vojnoizdavački i novinski centar — Military Publishing
and News Centre — 1986)

The second, complemented, edition of the book »Međunarodno ratno pravo« (International War Law), written by Prof. Dr Gavro PERAZIĆ, is undoubtedly enriched by encompassing the new institutes of international war law, particularly the new views and analogue legal interpretation of hitherto existing institutes of war law.

The book is divided to twelve chapters, with an index of names and terms. Each chapter is preceded by a pointing out of the relevant literature.

By this work, the author had made a significant contribution to the science of international law. It is particularly to be noted for its laying down of the thesis that a successful continuation of the armed struggle and the application and carrying out of other formes of struggle and resistance in the part or parts of territory of the country that should be temporarily occupied by the aggressor negate the occupation. Because it is the right of each state to regulate its defencn system in the best suitable ways and manners, in its application of its inalienable right to self-defence. The book was awarded the »22nd December« reward in 1986.

RESUME

Prof. dr Gavro Đ. PERAZIĆ: »MEĐUNARODNO RATNO PRAVO«
(DROIT INTERNATIONAL DE GUERRE)

(Publié par: Vojnoizdavački i novinski centar, 1986)

La deuxième édition complétée de »Međunarodno ratno pravo« (Le droit international de guerre) de Professeur Dr Gavro Perazić a été indubitablement enrichie en présentant de nouveaux instituts du droit international de guerre, notamment de nouvelles appréhensions, et, partant, de nouvelles interprétations des instituts anciens du droit de guerre.

Le livre est réparti en douze chapitres suivis d'un index des noms et des matières. Au début de chaque chapitre, l'auteur offre la source de références concernant les domaines thématiques.

Par cette oeuvre, l'auteur apporte une importante contribution à l'étude du droit international de guerre, notamment par la thèse qu'il développe, à savoir que la pratique efficace de la lutte armée ainsi que d'autres formes de résistance en territoire provisoirement occupé constitue la négation de l'occupation. Car, il est du droit de chaque Etat de régler son système de défense de la manière qui lui convient le mieux pour pratiquer son droit inaliénable à l'autodéfense. En 1986, cette oeuvre a valu à son auteur le Prix du 22 décembre.

РЕЗЮМЕ

Проф. д-р Гавро Дж. ПЕРАЗИЧ:
„МЕЖДУНАРОДНОЕ ВОЕННОЕ ПРАВО“
(Војноиздавачки и новински центар, 1986)

Второе дополненное издание „Международного военного права“ проф. д-р Гавры Перазича несомненно обогащено новыми институтами международного военного права, в частности новыми пониманиями и соответствующими юридическими толкованиями нынешних институтов военного права.

Книга состоит из двенадцати глав и индекса названий и понятий (в конце книги), причем автор в начале каждой главы указывает на литературу, относящуюся к определенной тематической области. Настоящим произведением автор внес значительный вклад в науку о международном праве, причем ему принадлежат особые заслуги за развитие тезиса, в согласии с которым успешное продолжение вооруженной борьбы и других форм борьбы и сопротивления на временно занятой территории является отрицанием оккупации. Ибо каждое государство имеет право регулировать вопросы своей оборонной системы так, как это его устраивает в использовании неотчуждаемого права на самооборону. Настоящему труду в 1986 г. присвоена Награда „22 декабря“.